

Editorial

Το διεθνές δίκαιο, το οποίο αναγορεύτηκε σε πυλώνα της παγκόσμιας τάξης από τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών του 1945, βιώνει σήμερα μια βαθιά παρακμή, καθώς δέχεται ολοένα και περισσότερες επικρίσεις για την αναποτελεσματικότητά του στην πρόληψη συγκρούσεων, την αδυναμία του απέναντι σε μαζικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη συχνή χειραγώγησή του από ισχυρά κράτη. Βέβαια, η εξωτερική κυριαρχία των κρατών και η βεσφαλιανή ισορροπία της συνύπαρξής τους βρίσκονταν ανέκαθεν στο έλεος του συγκυριακού συσχετισμού δυνάμεων. Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες, ο πολλαπλασιασμός των διεθνών οργανισμών πολυμερούς συνεργασίας και η ευαισθητοποίηση απέναντι σε πλανητικής διάστασης προβλήματα, όπως αυτό της κλιματικής αλλαγής, είχαν δημιουργήσει την ψευδαίσθηση μιας ανάκαμψης της επιτελεστικότητας των κανόνων του διεθνούς δικαίου. Εντούτοις, η ψευδαίσθηση αυτή γρήγορα εξανεμίστηκε μπροστά στην εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, στην αδυναμία της διεθνούς κοινότητας να ελέγξει το Ισραήλ για όσα συμβαίνουν στη Γάζα, στην ανάφλεξη της Μέσης Ανατολής ύστερα από την επίθεση των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (ΗΠΑ) και του Ισραήλ εναντίον του Ιράν και στον άκρατο κυνισμό που επικρατεί στις διεθνείς σχέσεις από την έναρξη της δεύτερης προεδρικής θητείας του D. Trump.

Πίσω από τους ατελέσφορους κυρωτικούς μηχανισμούς και την ανεπάρκεια της διεθνούς δικαιοσύνης, τα βαθύτερα αίτια της ανημποριάς του δικαίου να διασφαλίσει μια διεθνή τάξη πρέπει, καταρχάς, να αναζητηθούν στη θεμελιώδη αντινομία της νεωτερικότητας, η οποία εμπιστεύτηκε την προάσπιση οικουμενικών αξιών όχι σε έναν φορέα παγκόσμιας κυριαρχίας αλλά σε διάσπαρτα ανισοδύναμα κράτη που ουδέποτε κατόρθωσαν να οργανωθούν με τρόπο ικανό να τιθασεύσει τις ηγεμονικές βλέψεις των εκάστοτε υπερδυνάμεων. Εξαιτίας αυτής της αντινομίας, οι διεθνείς σχέσεις αποτελούν σταθερά προνομιακό πεδίο υπονόμησης της ισχύος του δικαίου και επικράτησης του δικαίου του ισχυρού. Μπορεί κανείς να το αντιληφθεί, αν αναλογιστεί *«τους μηχανισμούς, τα τεχνάσματα και τα ψεύδη με τα οποία ... ο σεβαστός λόγος περί των δικαιωμάτων του ανθρώπου προσαρμόζεται, άδικο και επιλεκτικά, στις ηγεμονικές βλέψεις κρατικο-εθνικών υπερδυνάμεων. Αυτές οι υπερδυνάμεις δεν παραιτούνται από τη δική τους κυριαρχία. Μόλις η κατάσταση τους φανεί πρόσφορη, δεν σέβονται πλέον ούτε καν τους οργανισμούς διεθνούς δικαίου που ιδρύουν και στους οποίους συνεχίζουν να κυριαρχούν»* (J. Derrida, «Απροϋπόθετο ή κυριαρχία. Το πανεπιστήμιο στα σύνορα της Ευρώπης», μετάφραση: Λ. Μολφέση, Β. Μπιτσώρης, Α. Κεραμίδα, Εκδόσεις Πατάκη, 2002, σ. 57).

Στις μέρες μας, στην παρακμή του διεθνούς δικαίου συμβάλλουν επιπλέον διάφορα υπερενισχυμένα κέντρα ιδιωτικής εξουσίας που διεκδικούν με αξιώσεις την κυριαρχία από

τα παραδοσιακά κράτη. Ελέγχοντας ακόμη και τις παγκόσμιου βεληνεκούς ψηφιακές πλατφόρμες επικοινωνίας, τα κέντρα αυτά προωθούν ποικίλα **μορφώματα κοινωνιακού συνταγματισμού (societal constitutionalism)**, τα οποία, υπό το ένδυμα ενός ψευδεπίγραφου κοσμοπολιτισμού που περιβάλλει την αξιοθαύμαστη επιτελεστικότητα τους, επικαλούνται αλλά διαβρώνουν τις αρχές του νεωτερικού συνταγματισμού και του διεθνούς δικαίου.

Όλα τα παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα η συλλογική πίστη στο διεθνές δίκαιο να έχει κλονιστεί πολύ περισσότερο απ' ό,τι έχει κλονιστεί **η πίστη στο Σύνταγμα** και, γενικότερα, στο εθνικό δίκαιο. Έτσι, καθώς καμία κοινωνία -ούτε η διεθνής κοινότητα- μπορεί να αντέξει χωρίς πίστη και χωρίς νόμο, μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της εποχής μας είναι η αναζήτηση αυτής της χαμένης πίστης στο διεθνές δίκαιο. Στο πλαίσιο δε αυτής της αναζήτησης, καλούμαστε όχι μόνο να επανεφεύρουμε το διεθνές δίκαιο αλλά και να ανασυγκροτήσουμε ηθικά και πολιτικά τη διεθνή κοινότητα ώστε να μπορεί να πιστεύει στο δίκαιο αυτό.

Το άρθρο του Ανδρέα Τάκη εξετάζει την κρίση εμπιστοσύνης στο διεθνές δίκαιο και αναζητεί την πηγή της δεσμευτικότητας του τελευταίου πέρα από τον κρατικό καταναγκασμό. Ο συγγραφέας, ακολουθώντας την ιστορική διαδρομή από την κοσμοπολιτική παράδοση και τον Kant ως τον Kelsen και τον Hart, ανάγει την ισχύ του δικαίου στην κοινή πρακτική αναγνώρισης. Υποστηρίζει δε ότι οι εθνικοί κανόνες αναγνώρισης προϋποθέτουν έναν πρωταρχικό, οικουμενικό κανόνα, ο οποίος καθιστά δυνατή τη συγκρότηση λαών, κρατών και άλλων υποκειμένων και προσανατολίζει το δίκαιο στην πραγμάτωση της αυτονομίας. Η έμπρακτη αποδοχή του παραπάνω οικουμενικού κανόνα συγκροτεί πρόσωπα και θεσμούς σε ενιαίο κανονιστικό χώρο: την *Κοσμόπολη*, ως πολιτική κοινότητα αλληλεγγύης και συνευθύνης.